

25 éves a Hevesi Sándor Színház

Tucsni András

Európai mércével - Zalában

*„ma már nemcsak az országnak van egy jó zalaegerszegi színháza,
hanem Zalaegerszegnek is van egy országos rangú színháza”*

A színház előcsarnokában lassan gyülekeznek a születésnapot ünneplők.

Körültékintvén csupa ismerős arc, kellemes és széppé színeződött kellemetlen emlékek egyaránt felidéződnek láttukon.

A hiányzók emléke fájdalmasan szorítja össze a lelket azokban, akik most rájuk gondolnak.

Családiasnak ígérkezik az együttlét és ez is a színházalapítás „pionír” időszakát idézi.

Persze tudjuk, az ünnepek kiszabta percekben lehetünk csak így együtt, az indulás hőskorát visszaidézendő alapítók, az alapítás körül bábáskodók és szinte már alapítónak számító, hosszú évek óta hűséges társulati tagok.

A pillanat rituális és emlékezésre készlet.

Az együttlévők halk moraja tölti be a színház előcsarnokát, ahol Árendás József, a színház eddigi életét végigkísérő plakátjai láthatók kiállításként is.

Beszédek, röviddek, hosszabbak, köszöntések, méltatások, ajándékok.

És emlékezések.

Minden 1978-ban, az akkori kulturális miniszter zalaegerszegi látogatásán kezdődött:

- Miniszter Elvtárs! Vidéki viszonylatban 1000 lakosra jutó színházi nézők száma 1974-ben 182 volt/országosan 122/. 1976-ban pedig 203 /országosan 100/. Ilyenek a mutatóink, pedig nincs is állandó színházunk.

(Miniszter) - És lehetne?...

Rövid időn belül levél ment a minisztérium színházi osztályának, majd 1978. augusztus 31-i keltezéssel előterjesztés a Kulturális Minisztérium miniszterhelyettesi értekezlete elé. Az alapos dokumentum tárgya: „Javaslat az önálló zalaegerszegi színházi társulat és működés létrehozására.” Az előterjesztés aláírója: „Bögel József, a színházi osztály munkatársa”, a név alatt zárójelben: „Újvári Sándor elnök, Koplár Lajos elnökhelyettes, Kovács Lajos osztályvezető és Varga Zoltán osztályvezető-helyettes elvtársakkal konzultálva”, zárójel bezárva.

A zalaiai, hasonlóan az ország nyilvánosságához, hivatalosan 1979 nyarán, MTI közleményből értesülhettek a színház-alapítási szándékról.

1980 őszén kezdődtek meg a színházépület színházzá történő átépítésének munkálatai.

1981 őszén került átadásra a Landerhegyi Városi Művelődési Központ, az Állandó Színház későbbi otthona.

Ruszt József 1981 decemberében látogatott el Zalaegerszegre, hogy találkozzon a megye és a város vezetőivel, megismerendő a leendő színházi helyszíneket.

1982. március 1. Állandó Színház elnevezéssel a Zala megyei Tanács megalapítja a színházat.

1983. október 13. A Hevesi Sándor Színház, színházavató előadásában bemutatja Madách Imre: Az ember tragédiája című drámai műalkotást, Ruszt József rendezésében és Gábor Miklós főszereplésével.

Nem ünnepontásként, hanem a reformkor zalai hagyományai iránti tisztelet okán jegyzem meg, 1830. augusztus 9-i keltezésű feliratát a füredi színház létrehozásának tervével terjeszti Kisfaludy Sándor Zala Vármegye gyűlése elé, és 1831 júliusában már nyitólőadást tartanak a Dunántúl első kőszínházában!

Minden bizonnyal e hagyományok továbbélése is motiválhatta a város és a megye akkori vezetőit, hogy a miniszteri elszólást felelős tettek kövessék és a dinamikusan növekvő megyeszékhely belátható időn belül önálló, saját színházal, társulattal rendelkezék.

Talán érdemes felvillantani néhány akkori politikai és nem politikai eseményt, melyek talán érzékeltetik, hogy a 70-es évek végén és a 80-as évek elején milyen kulturális és politikai közegben kellett az akkori vezetőknek érvényesíteni elhatározásukat.

1978. októberében választják meg a lengyel bíborost, Wojtylát pápává.

1979. júniusában mutatják be Bacsó Péter Tanú című filmjét, 10 évvel a film elkészülte után.
 1979. július. Kongresszusi munkaverseny hirdet az MSZMP. Cél a népgazdaság egyensúlyi helyzetének javítása.
 1979. december, szovjet katonák vonulnak be Afganisztánba.
 1980. január, Andrej Szaharov szovjet ellenzéki Gorkijba számúzik.
 1980. február, a „másodlagos gazdaságról” határoz a MSZMP Központi Bizottsága.
 1980. május 4-én meghal Tito jugoszláv államelnök.
 1980. június 8-án parlamenti „választások” Magyarországon. Miniszterelnök ismét Lázár György lesz. A parlament elnöke Apró Antal.
 1980. augusztus. Lengyel kormányküldöttség Gdanskban tárgyalásokba bocsátkozik a Lech Walesa vezette sztrájkolókkal.
 1980. november. Pekingben megkezdődik a „négyek bandájának” pere, köztük Mao özvegye ellen.
 Amerikában Ronald Reagant választják elnöknek.
 1981. január, újabb jelentős áremelkedés Magyarországon.
 Pekingben halálra ítélik Mao özvegyét.
 1981. március 1. Zalaegerszegen új intézményt alapítanak, az *Állandó Színházat*.
 1981. április. Az Elnöki Tanács döntése: a heti munkaidő Magyarországon 42 óra.
 1981. május. II. János Pál pápát súlyosan megsebesíti egy török merénylő.
 1981. október, Vörösmarty: Csongor és Tünde című művével nyitja meg kapuit a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház.
 Megjelenik a Beszélő, ellenzéki szamizdat folyóirat.
 1981. december, megnyílik Budapesten a Katona József Színház.
 Lengyelországban rendkívüli állapotot hirdet ki Jaruzelski kormányfő.
 1982. április, 25%-kal emelkedik Magyarországon a háztartási energiahordozók ára.
 1982. június, Pozsgai Imre a Hazafias Népfront főtársa lesz.
 1982. október, megtartja az *Előevad* nyitó társulati ülését az Állandó Színház Zalaegerszegen.
 1982. november, letartóztatják Csehszlovákiában Duray Miklós ellenzéki magyar politikust.
 Meghal Leonid Brezsnyev.
 Katonai szolgálatát tölti a zalaegerszegi Petőfi laktanyában: Bagó Bertalan, Deutsch Tamás, Orbán Viktor, Simicskó István.
 Megszűnik Lech Walesa házi őrzete.
 Újabb 20%-os benzináremelés Magyarországon.
 1983. március, megjelenik az 1000 forintos címletű bankjegy.
 1983. június, II. János Pál pápa Lengyelországba látogat.
 1983. szeptember, felmentik Kulin Ferencet, a Mozgó Világ főszerkesztőjét.
 1983. október, megnyílik Zalaegerszegen a Hevesi Sándor Színház.

A történelem önmagukért beszélnek, és talán az így kiragadott önkényes felsorolás is jelzi, hogy az utolsó negyedébe fordult XX. század történései mögött már ott süvít a 6 év múltán bekövetkező történelmi változás előszele. De hát ki gondolta ezt akkor?

Az Életünk 1982. októberi száma terjedelmes interjút közölt Péntek Imre tollából, Ruszt Józseffel azokról az elvekről, elképzelésekről, koncepciókról melyek mentén körvonalazódott a zalaegerszegi színház alapításának gondolata:

„Miért jöttem Zalaegerszegre? Mert abszolút szűz terület. Engem ez inspirált, ez az érintetlenség, ez a kevéssé feltárt, „elrontott” terep. Félreértés ne essék, de kínálok az analógia: mint mikor Peter Brook elment Iránba megkeresni a színház végső értelmét, tartalmait, lehetőségeit, határait.

A zalaegerszegi kísérlet – tulajdonképpen a kísérlet lesz a színház profilja – abban áll, hogy lehetséges-e olyan népszínházat létrehozni, a szó történeti és funkcionális értelmében, amelyik valóban poláris, a lehető legpolárisabb sarokra épülve magát a művészt mégis szintetikus helyzetbe hozza. Ez nem jelenti azt, hogy a népszerű vagy populáris színház valamiféle szolgáltató-ház, ahol mindenki a maga tudat szintjén és szükségleti szintjén – negyed áron - beszerzi, amire éppen szüksége van.

„...Én elköteleztem magam a populáris színház gondolatának, de van egyfajta társadalmi küldetése, hivatása a színháznak – ami elől nem térhetünk ki.”

Öt év múlva, 1987. május 23-án, a színház fejlődéstörténetét összefoglaló záró tanulmányában, pedig így összegzi a színház alapításának időszakát Ruszt József:

„Úgy érzem a színház alapítása valóban befejeződött. Nyugodt lelkiismerettel állíthatom: ma már nemcsak az országnak van egy jó zalaegerszegi színháza, hanem Zalaegerszegnek is van egy országos rangú színháza. Amire vállalkoz-

tunk, elértük, megcsináltuk.

Ez a páratlan kerek öt esztendő kemény tanulságokkal szolgál mindazoknak, akik érintve voltak benne. E tanulságok mélyebb elemzése adja majd a garanciát az elkövetkezendő évek számára.”

A közönség, aki ma elmegy a zalaegerszegi színházba, természetesnek veszi, hogy jegyet vált és helyet foglal a nézőtéren, megtekintve egy előadást. És ez így van rendjén, őerte is történt mindaz, amit színházalapításnak nevezünk. De mi változott azóta?

Lényegében nem sok, csak az életünk. De az alaposan.

Vajon a színháznak, adott esetben ennek új zalaegerszegi színháznak volt szerepe ebben a változásban? Naivnak tűnik a kérdés, hiszen kívánczik az azonnali válasz: egy színháznak mennyiben lehet szerepe egy történelmi változásban? De ha belegondolunk Federico Garcia Lorca színházról tett vallomásába, miszerint:

„A színház az egyik legkifejezőbb eszköz egy ország építésére. Légsúlymérő, amely egy ország nagyságát vagy hanyatlását jelzi.

A finom érzékenységű és minden ágában jól irányított színház néhány év alatt képes megváltoztatni egy nép fogékonyságát.

Ám a lezüllesztett színház, ahol a Pegazus szárnyait patái helyettesítik, egy egész nemzetet tud közösségessé tenni és elaltatni.”

Lorca vallomásába belegondolva és visszaemlékezve a korábban idézett interjú utolsó mondatára: „a színház demokratizálja a közéletet”, már árnyaltabban kellene megfogalmazni a színház szerepét, kisugárzását egy adott történelmi időszakban.

A közélet demokratizálására ma is hihetetlenül nagy szükség van, ezért a színházra is, „amely a társadalom testében vitamin, amely nélkül skorbutot kap.”

A színház közéleti, társadalmi szerepével újra lehet fogalmazni egy közösség kapcsolatrendszerét. Egy kisebb közösséget, mint például a színházét és egy nagyobb közösséget, mint például a városét. S ez az újrafogalmazás estéről estére értelmet nyerhet, s ha értelmet nyer a színház, betöltheti társadalmi küldetését.

Ez persze feltételes mód, mert a művészi alkotásvágy, a társadalmi, emberi problémák újrafogalmazása újabb és újabb provokatív alkotásokat hoz létre, amelyeket a nézőnek ismét meg kell érzékelni, be kell fogadni, tehát nincs megnyugvás. Így van a színház a társadalmi változásokkal szinkronban, illetve ezzel tartja mozgásban a közösség szellemi érzékenységét.

Az alapítás óta eltelt történelmi idő következményeként az Unió tagja lett Magyarország és ennek tükrében tekintünk horizontjait is magasabbra kell emelnünk. E horizont emelésével tekintünk Európára mi, színházaiak is, és úgy látjuk, hogy onnan érdeklődő, kíváncsi, tekintetek viszonzozzák kapcsolatépítési törekvéseinket: ismerjük meg egymást, lépünk ki bezártságunkból.

25 évvel ezelőtt még „szigorúan bizalmas” megjelöléssel, jelentést kellett írni a Pártbizottság részére az Állandó Színház Arezzo-i Színházi Fesztiválon való vendégszerepléséről. A jelentésben a büszkeségre okot adó hat díjról és a Csodálatos mandarin című előadás sikeréről történő beszámoló mellett helyet kapott azoknak az európai színházaknak a meghívása is, amelyről akkor mit sem tudtunk és természetesen válasz nélkül maradtak.

25 évvel a színház alapítása után örülnénk, ha elmondhatnánk, hogy nemcsak az Uniónak van egy zalaegerszegi színháza, hanem Zalaegerszegnek is van egy Unió színháza.

A színház épülete akkor...

és most.